

**ВИХОВАННЯ ДИТИНИ В ШКІЛЬНОМУ КОЛЕКТИВІ ЯК
ПЕРШОЧЕРГОВИЙ ПРИНЦИП ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ А.С. МАКАРЕНКА**

Анотація. В статті розглядаються принципи виховання дитини в шкільному колективі за педагогічною системою А.С. Макаренка.

Аннотация. В статье рассматриваются принципы воспитания ребенка в школьном коллективе по педагогической системе А.С. Макаренка.

Annotation. In the article principles of education of child are examined in a school collective after the pedagogical system of A.S. Makarenko.

„Ми повинні виховати людину, яка
зобов’язана бути щасливою”
А.С. Макаренко [1, 232]

Антон Семенович Макаренко виявив себе активним будівничим соціалістичної школи і радянської педагогіки, проте у своїх творах і діяльності широко використовував надбання народної педагогічної мудрості. Вийшовши з глибин народу, А. Макаренко тонко підкреслював можливості народних виховних засобів і використовував їх до своїх навчально-виховних заходів, обстоював їх у своїх творах. Особливо вдало він використовував скарби народної педагогіки в розв’язанні проблем трудового виховання.

Серцевиною педагогічної діяльності А.С. Макаренка є його досвід щодо органічного поєднання навчання з продуктивною працею. У своїй практиці педагог послідовно керувався відомими положеннями основоположників комуністичного вчення про єдність навчання і виховання. 16 років роботи в колонії імені М. Горького та комуні імені Ф.Е. Дзержинського привели педагога до висновку, що труд без освіти, без політичного й суспільного виховання, які йдуть попереду, не приносить виховної користі, виявляється нейтральним процесом.

Основоположним принципом педагогічної системи А.С. Макаренка є принцип виховання в колективі. Колектив розглядався ним як універсальний метод комуністичного виховання, що є загальним і єдиним, а водночас дає можливість кожній окремій особистості розвивати свої здібності, зберігати свою індивідуальність, іти вперед лініями своїх нахилів. А. Макаренко розробив і апробував методику колективістського виховання, технологію її втілення.

Думки А.С. Макаренка про головні напрями організації колективу містять у собі різноманітні аспекти діяльності та багатосторонній вплив на особистість вихованця. Дослідник творчості А.С. Макаренка М.П. Ніжинський виділяє їх за такими напрямками:

– уповноважені колективу повинні добиватися всебічного підвищення його політичного і культурного рівня, регулювати товариські взаємини, привчати дітей розв’язувати конфлікти без сварок і бійок, рішуче боротися з найменшими спробами насильства старших або більш сильних над молодшими і слабшими;

– кожен член колективу щоденно повинен виявляти себе в праці, а тому особливим завданням активу є виховання у кожного поваги до праці, до відпочинку і занять інших. Це виховання передбачає не тільки засвоєння правильних уявлень, а й вироблення правильних звичок. Зазначених вимог обов’язково треба дотримуватися і в процесі шкільних занять;

– дисципліна завжди виступає як форма суспільного добробуту людей. Такою вона може бути тільки в тому випадку, якщо будується за системою активізації особистості в найрізноманітніших галузях трудового і громадського життя. Отже, дисциплінованість – результат виховного процесу в цілому, результат насамперед зусиль самого колективу дітей, що виявляються в усіх сферах його життя. Але для того щоб дисципліна сприймалася як явище моральне і політичне, у кожному колективі дітей слід роз'яснювати її необхідність, забезпечувати додержання доцільного, точного режиму. Покарання, спрямовані на зміцнення дисципліни, повинні, головним чином, впливати на колектив і мати форму морального осуду;

– громадська думка – регулятор поведінки учнів. Для радянських людей загальні збори є вищим органом, який відбиває громадську думку колективу. Тому дитячим загальним зборам слід приділити велику увагу. Для формування особистості вони матимуть особливу цінність, коли предметом їх обговорення будуть щоденні справи і перспективні лінії розвитку закладу, які пов'язують вихованців із загальнонародними інтересами;

– розвиток перспективи закладу в цілому і кожної дитині, зокрема слід нерозривно пов'язувати зі стилем роботи в колективі. Кожний дитячий заклад повинен мати свій стиль і тон, а нормальний тон може бути тільки один – життєрадісність, спокійна ділова обстановка, що виключає постійну крикливу бурхливість. Мажор, бадьорість колективу забезпечуються злагожденістю й організованістю його, крім того, єдністю, активністю людей і одночасно вмінням гальмувати себе, коли потрібно. Особливою формою гальмування є ввічливість, яку треба всіляко рекомендувати вихованцям.

Таким чином, у процесі різноманітності діяльності колективу кожен його член розвиває в собі потребу бути уважним до інтересів інших людей, потребу високої моральності, тобто бажання збагачувати духовне життя.

А.С. Макаренко вважав первинним колективом не звичайне об'єднання дітей для навчальної роботи, а значно ширше. У своїй лекції „Педагогіка індивідуальної дії” він писав: „У моєму досвіді я прийшов до такої організації, коли первісний колектив не охоплював ні класних шкільних інтересів, ні виробничих інтересів, а був тим осередком, в який і шкільні, і виробничі інтереси приходили від різних груп. Ось чому я останнього часу зупинився на загоні, до якого входили й школярі різних класів і робітники різних виробничих бригад” [3, 309]. Отже, за А.С. Макаренко первинний колектив не клас, в якому об'єднані однолітки для розв'язання навчально-виховних завдань, інтереси такого об'єднання впливають із „соціального синтезу”. Такого колективу практика радянської школи не створила, і експериментальне досягнення видатного педагога не знайшло підтримки в системі так званого комуністичного виховання.

Оригінально розв'язував педагог проблеми взаємодії вихованців і вихователів. Педагоги недооцінювали ролі виховання у становленні особистості, вважаючи її проблеми та завдання, які вона ставила та вирішувала другорядними порівняно з питаннями дидактики. А. Макаренко обстоює діалектичну педагогіку, педагогіку активного виховання, наполягає на тому що „людину треба не ліпити, а кувати” [5, 260-261].

Вчитель, вихователь, як і в цілому колектив вихователів, має виступати не керівником, диктатором шкільного буття, а співником буття, до якого учні не готуються, а живуть повноцінним життям. У своїй роботі „Методика організації виховного процесу” А.С. Макаренко визначає педагога бойовим товаришем вихованців, який бореться разом з ними і попереду них за всі ідеали першокласного закладу.

А.С. Макаренко стверджує, щоб спілкування педагогів і учнів базувалося на дружніх взаєминах, повазі вчителя до особистості учня, вірі в його сили і можливості. По

суті він розробив і практично реалізував принцип співробітництва, який сьогодні широко використовується.

Товариська взаємодія вчителя і учня має бути такою органічною, що учні не повинні відчувати наявність у школі окремих учительських і учнівських інтересів. Серцевиною такої педагогіки А. Макаренко вважає товариську єдність і спільність інтересів учителів та учнів. І колектив учителів, і колектив учнів мають утворювати одне ціле – педагогічний колектив. Запорукою цього виступає колектив учителів, який здійснює не авторитарний, а виключно педагогічний вплив на учнів.

А. Макаренко виношував намір відкрити закони побудови педагогічного колективу. Антонові Семеновичу не вдалося цього здійснити, але аналіз його думок дає можливість сформулювати деякі правила, дотримання яких сприяє формуванню вчительського колективу. Зі сформульованих у працях А. Макаренка порад і рекомендацій щодо названої проблеми на перший план виступає правило, яким педагог неухильно керувався у своїх навчально-виховних закладах: правильне виховання можливе за наявності вчительських колективів як колективів одnodумців.

Успіх кожного навчально-виховного закладу можливий за умови об'єднання в колектив учителів, „запалених однією думкою, одним принципом, одним стилем, які працюють єдино” [2, 260-266]. Педагог вважає неспроможним виховувати такий колектив учителів, у якому його члени виявляють політичну обмеженість, низьку культуру, індивідуалізм, відбуваються чвари тощо. Це правило, проте, не означає одноманітності в діях учителів. У межах колективу учитель повинен уникати шаблону, діяти творчо, експериментувати, шукати кращі методи впливу на вихованців. Такі колективи добрати неможливо, вони формуються безпосередньо в діяльності під керівництвом директора, громадських організацій. Особливу роль у цій роботі А. Макаренко надає директору, який, на його думку, є найвідповідальнішою особою в школі, уповноваженим державою керівником.

Дотримання такого правила забезпечує тривалість, стабільність колективу, що сприяє наступності та цілеспрямованості в роботі з вихованцями.

Важливим науково-педагогічним питанням А.С. Макаренко вважає співвідношення в колективі педагогів з різним досвідом учительської роботи. Він доходить висновку, що колектив учителів, сформований з учителів одного віку, чи то старих, чи молодих, завжди буде слабким колективом. Отже, організаторам народної освіти, керівникам шкіл треба взяти за правило створення різновікових учительських колективів, що сприяє збагаченню кожного вчителя життєвим досвідом, педагогічною культурою, професійною майстерністю.

Педагог у лекції „Педагогіка індивідуальної дії” опрацьовує й таке питання, як співвідношення в колективі учителів чоловіків та жінок. Він застерігає про те, що переважання в колективі учителів певної статі негативно відбивається на дітях, не сприяє правильному статевому вихованню. Цю думку А.С. Макаренка можна сформулювати таким правилом: переважання в педагогічному колективі чоловіків або жінок призводить до однобокого виховання дитячого колективу.

У наші дні діяльність жіночих учительських колективів породила явище фемінізації, коли у хлопчиків під впливом жіночого оточення формуються жіночі риси характеру та поведінки. Дійсно, такі риси, як мужність, відважність, витривалість, відповідальність з'являються у підлітків та юнаків здебільшого від безпосереднього спілкування з чоловіками – батьками, вчителями та ін. Відсутність же в школі вчителів-чоловіків, збільшення сімей, де діти виховуються без батьків – все це і призводить до того, що учні-хлопчики одержують однобоке виховання з боку жіноцтва.

При доборі колективу варто піклуватися, на думку А.С. Макаренка, і про те, щоб у ньому були люди різної вдачі, різних темпераментів та характерів.

А. Макаренко висловлювався і за те, щоб усі педагоги були красивими, а якщо такого досягти не можна, то „хоч один гарний молодий педагог, одна гарна молода жінка в колективі неодмінно повинні бути. Треба, щоб дітей захопила ще естетика, краса в колективі”[1, 245-247].

На підставі багаторічної практичної роботи автор вперше у вітчизняній педагогіці розкриває суть таких понять як людяність, патріотизм, відповідальність, гідність, терпимість, тактовність. На конкретних прикладах подається методика утвердження в юних душах почуття совісті, сорому, справедливості, щедрості, милосердя. Ідеал справжньої людини, як визначає Макаренко на засадах загальнолюдських цінностей і народної педагогіки, об'єднує найкращі риси менталітету українського народу.

Для сучасного педагога мають велику цінність методичні поради великого педагога щодо шляхів виховання гуманістичної культури дітей, підлітків, напрямів практичної естетичної роботи з учнями, формування духовного світу людини.

Література

1. Макаренко А.С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта // Пед. соч.: в 8 т. - Т. 4. – Москва, 1984. – С. 235 – 236, 243 – 247.
2. Макаренко А.С. О моем опыте // Пед. соч. в 8 т. – Т. 4. – Москва, 1984. – С. 260-266.
3. Макаренко А.С. Педагогическая поэма. Флаги на башнях. // Пед. соч. в 8 т. – Т.3, 6. – С. 8-445; С.8-309.
4. Макаренко А.С. Предисловие к альбому „Наши жизни – Горькому –горьковцы” // Пед. соч. в 8 т. – Т. 1. – Москва, 1983. – С. 91 – 92.
5. Творческое наследие А.С. Макаренко и совершенствование подготовки педагогических кадров: Тезисы докладов и выступлений на Всесоюзной научно-практ. конференции, посвященной 100-летию со дня рождения А. Макаренко. – Полтава, 1988. -367 с.

УДК 372.4+004

С.І. Семчук

ВПЛИВ ТЕЛЕБАЧЕННЯ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті розглядається вплив телебачення та комп'ютерних технологій на формування свідомості дітей дошкільного віку.

Аннотация. В статье рассматривается влияние телевидения и компьютерные технологии на формирование сознания детей дошкольного возраста.

Annotation. In the article shows the influence of television and computer technologies is on forming of consciousness of children of preschool age.

Виникнення в 50-х роках ХХ століття і поступове поширення засобів масової інформації, зокрема телебачення і комп'ютерних технологій, відчутно змінило ситуацію в освітньо-виховному та культурному житті суспільства, істотно вплинуло на формування свідомості дітей дошкільного віку.

Телебачення – один із засобів масової інформації та комунікації, складова частина духовної культури сучасного суспільства. Усвідомлюючи місце, яке телебачення та